

ULF LARSSON

Elprisdebatten. Replik till Hjalmarsson

I *Ekonomisk Debatt* Nr 6/1990 bidrar professor Lennart Hjalmarsson med två alster. I en artikel diskuterar han organisationen av det svenska stamnätet för elkraft. Artikeln är instruktiv och argumentationen är underbyggd med fakta.

Därutöver finns ett par sidor ur Hjalmarssons bidrag till debattboken *Framtid med kärnkraft*, tryckt som ledare. På dessa rader kritiseras vissa av El 90-utredningens slutsatser. Tyvarr görs inga ansatser att placera utredningens arbete i sitt sammanhang eller att beakta utredningens argumentering. Klippet passar väl under sin nya rubrik "Den förvirrade elprisdebatten", men det skulle ha vunnit på att inte ryckas ur det starkt polemiska sammanhang där det ursprungligen framfördes.

För att ge läsarna en bakgrund vill jag översiktligt redovisa utredningens uppdrag och de huvudsakliga motiveringarna för utredningens slutsatser.

El 90s uppgift var att undersöka hur den elintensiva industrins konkurrensvillkor påverkas av kärnkraftsavvecklingen. Utredningen skulle också, om behov förelåg, föreslå åtgärder för att bibehålla rimliga internationella konkurrensvillkor för denna industri samtidigt som kärnkraftsavvecklingen genomförs.

I betänkandet redovisas en omfattande översikt av kostnads- och prisutvecklingen i den elintensiva industrins konkurrensländer. En viktig slutsats som kan dras från detta material är att större reella elprishojningar sannolikt är att vänta i

dessa länder först under senare delen av 1990-talet. Den betydande överkapacitet som finns i det västeuropeiska kraftsystemet är en av orsakerna.

Avveckling av två kärnkraftreaktorer i Sverige åren 1995/96 – vilket enligt regeringens direktiv var utgångspunkten för utredningens arbete – skulle innebära stigande elpriser och en betydande kostnadsnackdel för den elintensiva industrin. Vi konstaterade dock att denna nackdel med tiden kommer att reduceras. Allt eftersom kraftsystemen börjar att byggas ut i andra länder kommer priserna att stiga även där. Kostnaderna för ny kraft är ungefär detsamma i dessa länder som i Sverige.

Kostnads- och prisstegringar till följd av en tidigare lagd kärnkraftsavveckling skulle således kunna få effekten att delar av den elintensiva industrin slogs ut under 1990-talet, även om anläggningarna vore konkurrenskraftiga på längre sikt. Nyinvesteringar skulle förläggas till andra länder även om det inte vore fördelaktigare i ett längre tidsperspektiv.

Effekterna på industrins konkurrenskraft är till sin omfattning givetvis i hög grad beroende av takten i elprisökningarna. I en stor del av det övriga utredningsmaterial som tagits fram inför riksdagens energipolitiska avgöranden förespråkas (eller förutsätts) att kostnaderna för ny kraft skall avgöra elprinsnivån. Att EL 90 poängterade prissättningsmetodens betydelse kan därför inte förvåna någon.

Strikt tillämpat skulle en prissättning efter kostnadsnivån för ny kraft (dvs med tariffer på nivån för långsiktig marginalkostnad) innebära en nära nog fördubbling av industrins kostnader för elkraft under en relativt kort tid. Olika motiv framhålls

*Generaldirektör ULF LARSSON
var särskild utredare för El 90-utredningen.*

för denna ståndpunkt, såväl miljöpolitiska som företagsekonomiska. Beträffande den miljöpolitiska argumenteringen kom vi till slutsatsen att det knappast är rimligt, mot bakgrund av miljöproblemens globala karaktär, att vidta åtgärder som förflyttar kraftproduktion till andra länder.

I det svenska kraftförsörjningssystemet tillämpas nu prissättning efter de genomsnittliga kostnaderna, varvid tarifferna differentieras efter den kortsiktiga marginalkostnaden i systemet. De tariffer som erbjuds kunderna innefattar fasta kostnader, som bl.a. gör att kraftföretagens avkastningskrav kan tillgodoses, medan avgifterna på energi och effekt är satta utifrån marginalkostnaden för energi och effekt. Den slutliga prisnivån bestams efter en avstämning av tariffernas intäktsnivå så att kraven på avkastning och självfinansiering kan uppnås.

EL 90 menade bl.a. att

”en rimlig prissättningsprincip (innebar) att kraftindustrin får en skälig avkastning på sitt samlade investeringskapital, dvs. att tariffnivån ungefär motsvarar kraftföretagens genomsnittskostnad såsom fallet är för närvarande”.

En prisökning i takt med de genomsnittliga kostnadsökningarna i elproduktionssystemet skulle innebära elprisökningar på 2–3 öre per kWh under nittioalet, även om ett par kärnkraftsreaktorer ställs av.

Det ur vissa synvinklar kontroversiella med EL 90s ståndpunkt är att vi i Sverige under en längre tid haft en situation då den rörliga kostnaden i kraftproduktionen varit mycket låg. Marginalkostnaden har med andra ord legat under genomsnittskostnaden i kraftproduktionen. I merparten av de kraftverk som kan uppföras framöver är dock de rörliga kostnaderna sannolikt högre än dagens genomsnittskostnader.

EL 90 drog därför slutsatsen att en marginalkostnadsprissättning skulle leda

till betydande elprishöjningar under 1990-talet och underströk vikten av att de nuvarande prissättningsprinciperna bibehålls. Ett problem som uppmärksammades var att incitamenten för nyinvesteringar i kraftsektorn då kunde bli otillräckliga. Utredningen ansåg därför att Vattenfall måste ges ett stort ansvar för att ny elproduktionskapacitet skapas under denna övergångstid.

Hjalmarssons tes är att detta förslag får två allvarliga konsekvenser. Anpassningen av den svenska produktionen till våra förändrade komparativa fördelar uteblir och marknadsmekanismerna sätts ur spel på elmarknaden.

Det är lätt att hävda dessa ståndpunkter om man betraktar elmarknaden isolerat. El 90 hade dock till uppgift att betrakta Sveriges situation i omvärlden. En slutsats av utredningsarbetet var att de kostnadsförändringar som industrin kommer att vidkännas till följd av stigande elpriser *inte* avspeglar en långsiktig förändring av dess komparativa fördelar. Utredningen framhöll vidare att en prissättning enligt dess förslag visserligen kan medföra en kostnad för samhället genom att resurser satsas i kraftproduktion som inte skulle efterfrågas vid högre elpriser. Denna kostnad måste dock vägas mot de kostnader i form av anpassningsproblem för elintensiv industri som skulle uppkomma vid snabbt stigande ”kostnadsriktiga” elpriser.

För en ekonom ligger det måhända nära till hands att behandla denna motsättning som två separata problem. Man borde låta marknaden ”skota prissättningen” samt, om behovet uppstår, rikta ett särskilt stöd till den industri som drabbas av tillfälliga konkurrensproblem. Men återigen är det vår omvärld som reser hinder. Åtgärder av denna art skulle omedelbart ge upphov till handelspolitiska problem.

Det är knappast befogat att genom ett snabbt åstadkommet systemskifte i fråga om elprissättningen slå ut stora delar av

den svenska basindustrin när denna på sikt får anses vara konkurrenskraftig i omvärlden. Det är också en ståndpunkt som man utanför en trång doktrinär värld ställer upp för, så tex i industriministerns uttalanden om energipolitiken.

Referenser

- Hjalmarsson, L, [1990], "Den förvirrade elprisdebatten". Ledare i *Ekonomisk Debatt*, Årg 18, Nr 6.
- Hjalmarsson, L, [1990] "Kan kärnkraften sparas bort?", i Södersten, B (red), *Framtid med kärnkraft*. SNS, Stockholm.
- SOU 1990:21, *Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen*. Betänkande från EL 90.
- SOU 1990:22, *Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen*. Bilagedel.